

Kultúramentés és szociális segítség – Esettanulmány egy határon túli magyarokat segítő iskolai mozgalomról

A köznap elképzelések alapján jótékonyságnak minősül minden olyan tevékenység, amely során az emberek ellenszolgáltatás nélkül a közjót támogatják, munkájukkal vagy anyagi javakkal. A jótékonyságot gyakran a tudósok és a hétköznapi cselekvők egyaránt úgy gondolják el, mint objektív létező, ami megfelelő jószándék és erőforrások mellett magától értetődően létrejön. Eszerint a civil segítség a szolidaritás par excellence megnyilvánulása. Más megközelítések viszont megkérdőjelezzik – ha egyenesen nem tagadják - a jótékonyság megvalósíthatóságát: a szándékokban az önzés elemeit, a következményekben a kudarcokat felmutatva lepezik le a jelenséget, a jobbító szándékkal végzett civil cselekvések fő következményének az elnyomást és függőségi viszonyok létrejöttét, megerősödését látva. Jelen írásban egy harmadik megközelítésből indulok ki. Ahelyett, hogy előzetesen feltenném, hogy a közjóért való önzetlen cselekvés magától értetődő, vagy hogy csak egyéni érdekek elfedésének eszköze, úgy tekintek a jótékonyságra, mint egy olyan terepre, ahol a szolidaritás létrejön. Eszerint tehát a jótékonyság egy kulturális modell, amelynek elemei (az önzetlenség, a szolidaritás, a közjó, a közjó gyarapodása) a cselekvésekkel kölcsönösen létrehozzák, alakítják egymást.

A jótékonyságot illető fenti polémiák jelentős része tehát abból fakad, hogy a „közjó”, nem egységesen adott mindenki számára, hanem sokkal inkább egy komplex folyamat: elgondolása és a valóságban való közös felismerése bonyolult és kiterjedt társas cselekvéseken keresztül jön létre. A közösség segítségére irányuló helyzetek eltérhetnek abban, hogy mennyire egyértelmű, hogy kiknek és miben kell segíteni. Vannak olyan tevékenységek, pl. a humanitárius segítségnyújtás természeti katasztrófák vagy társadalmi kataklizmák esetében, ahol az egyének fizikai létfeltételeinek a biztosítása (étel, ivóvíz, védelem a hideg ellen) az elsődleges feladat, amely cél minden résztvevő (segítő vagy segített) számára nagyjából megegyezik. Összetettebb segítségi helyzetekben, pl. ha a tervezett tevékenység valamilyen fejlesztési célt is érint, a közjó különböző értelemmel bírhat a szereplők számára, és akár egyetlen résztvevő számára is sokféleképpen megfogalmazódhat. Ezekben az esetekben a cselekvések és a jelentések összehangolásának bonyolult folyamatai szükségesek ahhoz, hogy létrejöjjön a jótékonysági folyamat.

A közjó mint reflektált cél azt jelenti, hogy a kezdeményezők arról gondolkoznak, hogy mi a jó az adott közösségnek, mi az az ideális állapot, amely felé a közösségnek haladnia kell. A jelen írás fő kérdése erre irányul: a közösség milyen elképzeléseire épül rá a jótékonyság mint társas cselekvés? Hogyan íródnak újra ezek az elképzelések az ideális társadalomról? Mennyiben egyeznek meg ezek a képzetek a segítségi folyamat különböző pozícióiban, fázisaiban? Mennyiben és kik egyeztetnek ezekről az elképzelésekről? Milyen viszonyban állnak ezek az elképzelések a szervezetben végzett cselekvésekkel? Az, hogy kik a segítők és kik segítendőek, szorosan összekapcsolódik a segítség céljával és eszközeivel. A nyilvánosságban közkézen forgó diskurzusokból és az egyéni tapasztalatokat feldolgozó narratívákból kis forgatókönyvek jönnek létre, amelyek előírják, értelmezik, legitimálják, hogy kiknek és miben kell segíteni.

A terep, ahol ezeket a kérdéseket vizsgálni fogom a jótékonysági civil mozgalmak egy alcsoportja: a határon túli magyarokat támogató szervezetek.

A nemzet a modern kor egyik legjelentősebb, széles társadalmi csoportokat átfogó szolidaritási elve. A modern államban a hivatalos intézmények és elitek által kontrollált nacionalizmus (a nemzeti diskurzus), valamint a mindennapi, nem nyilvános beszéd (a nemzeti beszéd) egyaránt osztályozó beszéd: létrehozza az azonosságnak és máságnak azokat a kategóriáit, amelyekre a közösség és szolidaritás képzetei épülhetnek. Magyarországon számos olyan informális, vagy formális civil kezdeményezés van, amely a szomszédos országokban élő magyarok valamilyen segítségét célozza. Az egyik legismertebb, legmediatizáltabb ezek közül Bőjte Csaba gyermekotthonainak támogatása (adományokkal vagy gyakran önkéntes munkával), emellett több nagyobb jótékonyági szervezetnek (pl. Máltai Szeretetszolgálat, Nemzetközi Gyermekmentők) van kifejezetten kisebbségben élő magyarokra irányuló segélyakciója, valamint gyakoriak a kisebb informális családi, baráti, egyházi közösségek, akik hasonló akciókat szerveznek.

A nemzeti szolidaritásra többféleképpen is hivatkoznak ezekben a programokban. A legegyszerűbb esetben a magyarsághoz való tartozás a tevékenység célcsoportjának, a segítségre méltók meghatározásának, lehatárolásának eszköze. Másodsorban maga a nemzetből való részesülés, a magyarsághoz mint kultúrához és identitáshoz való hozzáférés deficitjei is hangsúlyosan megjelenhetnek mint pótlásra szoruló hiányok, mint a szenvedés és nélkülözés forrásai. Ezek a megközelítések a magyar (kisebbségi) közösségek kultúrájának, identitásának veszélyeztetettségéből indulnak ki, és a kultúra megőrzését célozzák. Harmadrészt e szervezetek jelentős része kimondva, vagy kimondatlanul célul tűzi ki az össznemzeti szolidaritás erősítését az aktivisták és a célcsoport közt szőtt személyes és intézményi kapcsolaton keresztül.¹

A kisebbségi magyarokra irányuló jótékonytságot olyan jelenségnek tekintem, amelyben a nemzetről alkotott elképzelések, a nemzeti szolidaritás a cselekvések motivációját, eszközét és eredményét is alkotják. A kérdésünk tehát úgy pontosítható, hogy a határon túli magyarokat középpontba állító civil kezdeményezésekben a közjó, a közösség, az ideális társadalom milyen elképzelései jelennek meg és íródnak újra. A mozgósítás a nemzet mely fogalmaira támaszkodik? Hogyan íródnak át ezek az elképzelések a jótékonytságot során? A nemzet mellett milyen más szemantikák orientálják ezeket a tevékenységeket?²

A kérdésfelvetést különösen aktuálissá teszi a 2010. október 18-án elfogadott országgyűlési határozat, amely a magyarországi és a szomszédos országokban élő magyar iskolások közti kapcsolatépítés különféle módjainak, köztük önkéntes munkák, adománygyűjtési akciók szervezésének központi támogatásáról is rendelkezik.³ A határozat nyomán Határtalanul! néven el is indult egy tanulmányi kirándulásokat és iskolai együttműködéseket központilag szervező és támogató program. Ez a határozat és a ráépülő program kifejezetten nemzetépítési céllal született, hogy a meglévő civil kezdeményezésekhez hasonló, ám azoknál jóval kiterjedtebb mozgalmat hozzon létre.

¹ A segítség morális kötelessége az idősebb rokon felelőssége (lásd *anyaország*), valamint az adósság metaforájára hivatkozik. Utóbbi esetben az anyaországi magyarok a magyarságukért, így az összmagyarságért vívott küzdelmük miatt tartoznak a kisebbségben élőknek.

² Különösképpen releváns ezeknek a kérdéseknek a feltevése a segített „kisebbségi közösség” tagjainak szempontjából. Ebben a tanulmányban főként a budapesti szervezők és segítők értelmezéseit vizsgálom, a segítették interpretációit egy következő tanulmány elemzi majd részletesebben.

³ <http://www.parlament.hu/irom39/00638/00638.pdf>

Ebben az esettanulmányban egy olyan budapesti gimnáziumban szervezett mozgalmat mutatok be, amelynek központi jelszava az anyanyelv-ápolás, a kisebbségi magyarok magyar nyelvhasználatának támogatása. A program a rendszerváltás előtt indul, 1988 körül, önkéntesei tanárok, diákok és a diákok szülei. Elsőként egy anyanyelvi tábor szerveztek, a kárpátaljai Rahóról és Visokról érkező gyerekek nyaraltak és kirándultak Budapesten és a Balatonnál, és vettek részt magyar nyelvi foglalkozásokon az iskola tanárainak és diákjainak – az ifi segítőknek – a vezetésével. A 1998-as tiszai árvíz károsultjainak szerveztek az árvíz miatt kieső iskolai hetekre oktatást és szállást Budapesten, majd résztvettek több iskola újjáépítésében is. A 2000-es évek közepén új elemekkel bővült a program: az anyanyelvi táborba felvidéki, vajdasági és csángó gyerekek is eljönnek; szerveznek anyanyelvi táborba Moldvában tanárok, idősebb és volt diákok segítségével; sepsiszentgyörgyi és viski diákok egy irodalmi vetélkedőn mérhetik össze magukat. Mindeközben folyamatosan gyűjtik a ruhát, tartós élelmiszert, és több kárpátaljai diák magyarországi felsőfokú továbbtanulását is támogatják.

A kultúramentés forgatókönyvei

Az egyik központi értelmezés a kisebbség, a kisebbségi magyar kultúra elnyomásának diskurzusára épül. Ez a diskurzus duális nemzetállami logikát feltételezve, a veszélyeztetettséget a magyar állam feladatául láttatott kulturális védelem hiányából, valamint a többségi nemzetállam elutasító és explicit asszimilatív szándékából vezeti le. A nyilvános és intézményes nyelvhasználat, az anyanyelvi oktatás akadályozása, az identitás elismertetésének nehézségei, stigmatizáció és a hátrányos megkülönböztetés azok a jelenségek, amelyekben a többségi állam részéről érkező elnyomás szándéka megnyilvánul. Nem csak a fenyegetést képviselő többségi állam, vagy a védelmezni köteles anyaország és polgárai lesznek ebben a diskurzusban aktív szereplők: maguk a kisebbség tagjai is azzá válnak, mint a kisebbségi kultúra, hagyományok és nyelv áldozatokra kényszerített ápolói. Ebben a diskurzusban tehát a kisebbségi magyarok értéként ismerik fel saját – magyar – kultúrájukat, és fenntartásában, védelmezésében maguk is tevékenyen részt vállalnak.⁴

Az elnyomott kisebbség diskurzusában a beszélőt általában lokális - nemzeti - érdekek motiválják (azaz kifejezetten a kisebbségi magyarok nevében szólal meg), ugyanakkor ez a nézőpont egy univerzális emberi jogi-kisebbségvédő beszédmódot is magába képes olvasztani. Tipikusan ez az érvelés használja az európai többnemzetiségű államok, vagy a területi vagy kulturális autonómiák példáit saját céljainak alátámasztására.

A kisebbségi kulturális elnyomás e modellje a vizsgált szervezetben is központi szerepet kap. Az aktivistákkal készített interjúkban ez a megközelítés részletesen kibontva jelenik meg a kárpátaljai magyarok és a csángók kapcsán. Az anyanyelvi

⁴ E diskurzusokhoz lásd pl. az erdélyi magyarok esetében: Feischmidt Margit: „A magyar nacionalizmus autenticitás-diskurzusainak szimbolikus térfoglalása Erdélyben”, in: Feischmidt Margit: *Erdély-(de)konstrukciók. Tanulmányok*. Néprajzi Múzeum - PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Budapest - Pécs, 2005, Kürti László: *The Remote Borderland. Transylvania in the Hungarian Imagination*. State University of New York Press, New York, 2002.

A moldvai csángók esetében pl. Peti Lehel: A csángómentés szerkezete és hatásai az identitásépítési stratégiákra. In: Jakab Albert Zsolt -Szabó Á. Töhötöm (szerk.): *Lenyomatok 5. Fiatal kutatók a népi kultúráról*. KJNT, Kolozsvár, 2006. 129-155. http://adatbank.transindex.ro/html/cim_pdf442.pdf

táborok és rendezvények ebből a perspektívából egyrészt a helyi kezdeményezések magyarországi támogatásai, valamint olyan közösségi események, amelyek a kisebbségi magyarok megmaradásért vívott küzdelmével való szolidaritás, támogatás, együttérzés kifejezésének helyszínei.

A viski gyerekeknél az a fajta támogatás, hogy ők így érezzék hogy nincsenek egyedül, az fontos, egyre fontosabb, mert náluk is van az a megszorítás kb. két éve, hogy ukrán érettségi nélkül nem tudnak felsőfokú intézménybe kerülni egyáltalán. Na most ez borzasztóan megnyomorítja őket. Na most szó is van ott arról, hogy az az iskola is ukrán iskolává átvedlik. Már vitatják, már szavazgatnak pro és kontra, szóval nagy a veszély. Épp ezért azok a gyerekek, akik tényleg otthonról sem tudnak ukránul rendesen, nekik biztos hogy jól jön, hogy ezt így érzékelik, hogy az ő nyelvük nem egy sziget, hanem ennek van egy komoly anyaországa. (Ilona, magyartanár, alapító)

A kultúramentés másik, fentihez kapcsolódó forgatókönyve a néprajzi hagyománygyűjtés diskurzusára épül. Eszerint a különböző kisebbségi magyar közösségek (népi) kultúrája: énekei, táncai, szokásai, életmódja és persze maga a nyelv eltűnően vannak; a megfelelő válasz minderre a kihalással fenyegetett kultúra elemeinek megismerése, gyűjtése, rögzítése lehet. A fenyegetés két irányból érkezik: egyrészt az asszimiláció, a többségi kultúrába való beolvadás, másrészt az autentikus életformát átalakító modernizáció felől. Ez a megközelítés a kultúrát főként mint nemzeti kultúrát látja, ahol tehát a megőrzés felelősségének alapja a nemzeti azonosság, a közös magyarsághoz való tartozás. A magyarországi közéleti nyilvánosságban a kisebbségi magyarokról szóló néprajzi toposzok leginkább az erdélyi magyarok és a csángók tradicionális, autentikus kultúráját emlegetik. A most vizsgált szervezetben a néprajzi-gyűjtő megközelítések leginkább utóbbiak, a csángók kapcsán mozgósulnak. Ez ugyanakkor nem volt mindig így: a beszámolókból kiolvasható, hogy a 60-70-es években a falukutatás keretében magyarországi falvakban, majd a 80-as évek végétől kárpátaljai falvakban keresik a mozgalom aktivistái a (nemzeti) múltat.

A gyűjtés a mozgalomban kidolgozott jelentése szerint nem csupán szűken értelmezett néprajzos tevékenységekre vonatkozik, hanem egy olyan gondolati modell, amely szerint az alapítvány központi tevékenysége, az anyanyelvápolás is elképzelhető. A végső cél eszerint az, hogy saját családjukban, maguk a kisebbségben élő gyerekek vállalják tudatosan ezt a tevékenységet: szüleik, nagyszüleik közt „gyűjtve” tanulják a magyar nyelvet. A gyűjtés ebben az értelemben egy olyan tevékenység tud lenni, amely ammellett, hogy a modernizáció egyneműsítő hatásai ellenében a helyi kultúra fennmaradását támogatja, az asszimiláció, a román (és ukrán) kultúrába való beolvadás ellenszere is egyben. A segítők feladata mindebben, hogy a megőrzés fontosságát tudatosítsák a kisebbségben élő közösségekben, és motiválják őket benne.

Az irodalmi versenyen, az anyanyelvi táborokban a tevékenységek jelentős része ezeket a kultúramentő narratívákat jeleníti meg, ezek szerint szerveződik. Az táborokban a szakmai program részeként a magyar történelem vagy a magyar irodalom egy-egy kiemelt epizódját állítják színpadra, magyar költők verseit, néptáncot, népdalokat tanítanak a gyerekeknek. A program szimbolikus záróeseménye az iskola dísztermében tartott előadás, ahol a fentiekén kívül otthonról hozott saját kis folklórműsorukat is előadják a gyerekek, népviseletbe öltözve. A

budapesti és balatoni turistalátványosságok (a Parlament, vagy a Budai Vár) megtekintése is ebbe a paradigmába illeszkedik, a magyar kultúra fontos helyeinek végiglátogatása a magyarság és a nemzeti szolidaritás kinyilvánításának, átélésének helyei lesznek. *[A kárpátaljai gyerekek] látnak egy világvárost, Budapestet, ez azért jó érzés lehet ezt látni, hogy nekik is van egy ilyen fővárosuk. Hogy nem kivetett emberek ők. Akik periférién vannak egy nagy társadalomban, mert az egészen biztos hogy ők úgy vannak. (Ilona, magyartanár, alapító).*

A nemzeti narratíva és a helyi életvilágok

E megközelítések érvényessége ritkán kérdőjeleződik meg a mozgalom központi szervezői, a tanárok számára. Viszonylag kevés olyan inger éri az aktivistákat, amely e nemzet-fókuszú narratívák igazságtartalmát, legitimitását, vagy relevanciáját kikezdené. Először is, a kisebbségi magyarok kultúrájának, identitásának védelméről szóló narratívák jól illeszkednek az iskola, (azon belül főként a magyar- és történelemtanárok) társadalomban kijelölt egyik lehetséges szerepéhez, amely szerint az a nemzeti kultúra és a nemzeti identitás ápolásáért, átörökítéséért felelős intézmény.⁵

Másodsorban, a segítettek részéről, a segítettek kapcsán sem jellemző a kritika. A többségi elnyomás forгатókönyve az identitásáért és kultúrájáért napi harcot vívó öntudatos kisebbségi magyar képét festi meg, a néprajzi gyűjtésé pedig az ősi kultúráját közösségében intenzíven megélő ember toposzára épít. Ezek tehát olyan narratívák, amelyek a segítők és segítettek kulturális azonosságát posztulálják, valamint a kultúra megőrzésének, védelmének utóbbiak által is osztott vágyát.

A segítettek életvilága, a helyi tudások (így például a gazdasági kényszerek, a megélhetés kényszerei, a mindennapi boldogulás, a mobilitás lehetőségei, és az ezeket részben leképező identitások, identitás-hálózatok) nem, vagy csak korlátozottan hozzáférhetőek az aktivisták számára. A munkaerőpiaci versenyben, az állami intézményekben boldogulni kényszerülő hétköznapi ember számára a többségi hálózatokhoz való kapcsolódás, a többségi nyelv használata, vagy akár a többséggel való kulturális azonosulás is az egyéni boldogulás eszközévé válhat.

A megismerésnek, e helyi szempontokba való betekintésnek számos akadálya van.

Az iskolai intézményi háttér többféle formában is megnehezíti a gyerekek egyéni családi háttérének és a helyi kontextusnak a megismerését. A tanárok mindig csoportban foglalkoznak a gyerekekkel, nem nagyon van idejük külön-külön beszélgetni velük. A személyes kapcsolat pedig időben sem mélyülhet el: a találkozás velük általában egyszeri utazásra korlátozódik. A „családlátogatásnak” sincs tere: a földrajzi távolságot legyűrni különös erőfeszítéseket kíván; és ha el is jutnak a távoli településekre, a rövid tartózkodás inkább a nemzeti kultúramentő narratívák közös újrajátszására korlátozódik (helyi magyaroktatás, magyariskola, magyar tanterem megtekintése, az érkezők tiszteletére rendezett rövid folklór-bemutatók). Az aktivisták többnyire tehát a nemzeti kultúra védelmének narratívájára épülő konstruált helyzeteiben találkoznak a segítettekkel.⁶

⁵ A központilag előírt tantervekben a szempont különböző kormányzatok alatt természetesen különböző súllyal szerepel. A jövőre élesedő Nemzeti alaptantervben hangsúlyosabb, (<http://www.ofi.hu/nat>) de a 2007 óta érvényes NAT is tartalmazza. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0300243.kor

⁶ Ezeknek a tényezőknek a szerepe akkor válik látványossá, ha az iskolát egy másik magyar anyanyelvi oktatást segítő szervezettel hasonlítjuk össze. A csángókat támogató keresztszülő-mozgalomban a szimbolikusan létesített kvázi-rokoni viszony lehetőséget teremt hosszútávú, intim személyes

A budapesti aktivisták mellett a segítség helyi közvetítői, a kisebbségi iskolák tanárai is gyakran e kultúramentő narratívák szerint tájékozódnak. Az erdélyi vagy kárpátaljai kisebbségi magyar közéleti nyilvánosságban élnek a romantizáló kultúravédő elképzelések. Az elnyomás-diskurzus ráadásul pont az oktatást, a magyar iskolákat teszi meg az ellenállás bástyáinak, a tanárookra, főként a magyar- és történelemtanárokra osztva a magyar kultúra védelmének a feladatát. Így a pedagógus értelmiség, és a tanulók egy része is használja ezeket, otthonosan mozog bennük, a megfelelő helyzetekben azonosul velük. Így a tábori élet során, a nemzeti kultúra, a kultúraápolás megjelenítésének helyzeteiben könnyedén együttműködnek a budapesti aktivistákkal. A viski és a sepsiszentgyörgyi tanárok és tanulók ennek megfelelően mint „színmagyarok” lesznek elképzelve a szervezők és vezetők által, a velük való viszonyt az ismerősség, intimitás, otthonosság jellemzi. A román vagy ukrán nyelvű továbbtanulás előnyei merülnek fel egyedülként mint nemzeti lojalitásuk háttérbe szorulását jelző egyéni szempontok. A Rahóról és Moldvából érkező gyerekek többsége számára ezzel szemben e romantikus megközelítések teljesen idegenek. Ez azt jelenti, hogy a diskurzusok által számukra előírt szerepeket nem ismervén, eljátszani sem könnyen tudják azokat. Ami pedig a gyerekekkel való együttműködést még jobban megnehezíti, az az, hogy a román és ukrán nyelvet használják szívesebben, gyakran kizárólagosan. Ez a kommunikáció nehézségein túl eszmei problémákat is felvet, mégpedig azt, hogy magyarul nem beszélő gyerekeknek mi a helyük egy mozgalomban amely az anyanyelvápolás szimbólumára épít.

A gyerekek nevének idegen hangzása, magyar nyelvtudásában és a történelmi nemzeti tudatában észlelt hiányok, a magyar történelem szimbólumai ismeretének, a velük való azonosulásnak a hiánya olyan tapasztalatok, amelyek egy bizonytalan, megkérdőjelezhető nemzeti identitás narratíváiban fogalmazódnak meg. E narratívák a „csángó” és „rahói” kategóriákhoz az ambivalens nemzeti hovatartozás jelentését rendelik hozzá. *Ők nem magyarok, ők már régen elcsángáltak. Egész más mint Erdély. Ott a március 15-e, az ugyanaz. Nekik tökmindegy! Mátyás király az utolsó, ami még valamit jelent. A kolleganő tavaly is egy olyan programot állított össze, hogy Mátyás az igazságos, ami Mátyás királlyal kapcsolódik össze. Vagy Rege a csodaszarvasról, mert azt még be lehet valahogy kapcsolni, hogy ki honnét jött, hova megy. De semmit, tehát gyakorlatilag 48-cal kapcsolatban semmi maradvány nincsen. De az ahogy van, az énekével, táncával, nyelvével, minden, ami végül is magyar nyelv valahogy. (Emese, földrajztanár, alapító)*

Kárpátalja két területet jelent a mi esetiünkben, mert jelent egy nagyközséget Visket, ahol, ahol, mondhatom ezt a, színmagyar, ott más szót nem lehet hallani, én is jártam már ott. És jelenti azt a vidéket, ami már északon van, Rahó és környéke, ahol bizony a gyerekek már hasonlóan törlik a magyar nyelvet mint ahogy akár a csángó gyerekek is, természetesen nem a saját hibájukból. (Ilona, magyartanár, alapító)

A következőkben arról írok röviden, hogy milyen módokon oldják fel az aktivisták az ellentmondást, amely a kultúramentő-anyanyelvápoló megközelítések és a gyerekekkel szerzett fenti tapasztalatok között feszül.

Az első kézenfekvő válasz a felvetésre, hogy nem feltétlenül születik reflexió erre az ellentmondásra. A nevelés-oktatás hagyományos diskurzusa egy hierarchikus, aszimmetrikus szereposztásból indul ki, amelyben a tanító feladata, hogy bizonyos értékeket, viselkedésmintákat, diszpozíciókat a tanítványokkal elsajátíttasson, a tanítványok véleményétől és szándékától függetlenül, sőt, többnyire azok ellenére. Ez a hatalmi viszony, és a nemzeti kultúra és identitás átörökítőjének szerepe, amelyre fent is utaltunk röviden, együtt a magyartanítás helyzeteit magától értetődővé teszik. A magyarul jól beszélő gyerekeknek szánt foglalkozások, magyar irodalmi toposzok és jeles történelmi pillanatok dramatizált színpadraállítása a nemzeti öntudat átélésének, erősítésének hétköznapi eszközei, mind a tanárok, mind a diákok számára jól ismert helyzetek. De a magyarul nem beszélő gyerekekre szabott foglalkozások, az egyszerű mondókák és énekek kitartó ismétlésen alapuló begyakorlása is mind a klasszikus - az aktivisták és a gyerekek számára egyaránt otthonos - tanító-tanuló szerepek szerint valósulnak meg. A magyarországi pedagógiai diskurzusból szemlélve a mondókák biflázása legitim cselekvés: a magyar nyelvtudás egy olyan érték, amelyet a gyerekek nem, a tanárok viszont birtokolnak, és amelynek átadása így a gyerekek szándékától függetlenül az ő felelősségük.

A fent felvetett ellentmondás feloldható a kultúra-mentő narratívákon belül. A boldogulás többségi modelljeinek követése, a nyelv-, vagy akár az identitás-váltás jelenségei is beilleszthetők a többségi elnyomás és a néprajzi gyűjtés megközelítéseibe. A beillesztés mozzanatának két eleme van: a másság mindig kényszerű és mindig részleges.

A nemzeti különbözőség, vagy a nemzeti szempont érvényesítésének hiánya az egyéni életútban úgy épül be a kultúra-mentő narratívákba, hogy külső erők kényszerű következményeként van elképzelve. A duális nemzetállami logika megmarad, a segítették egyéni szempontjai és cselekvési stratégiái ennek alárendelten jelennek meg. A nemzeti-kulturális szempontokat felülíró egyéni döntések nem szabadon, hanem kényszerből születnek, a többségi (román/ukrán) elnyomás következményei. Így morális felelősség sem terheli a jótékonyág címzettjeit – azaz támogatásra érdemesek maradnak; másrészt a mozgalomnak nem kell elszámolni a segítették és segítők céljainak ütközésével sem (hiszen ez az ütközés csak látszólagos), a nemzeti kultúra védelme, az asszimiláció elleni küzdelem legitim marad. *[a csángók] nem azzal foglalkoznak, hogy megvédjék a magyar nyelvet. Mert olyan nyomás nehezedik rájuk, az adminisztráció felől, az elrománosítás felé, hogy természetes, hogy nem állnak ellen. (...) Nekünk nem kéne attól még feladni, mert a román állam erőszakos. Csak mert racionális feladni. (Imre, magyartanár, szakmai vezető)*

A másság másrészt mindig részleges: a magyarságtól való explicit elkülönítés mellett több jelenség leírása, felmutatása is megtörténik az azonosság bizonyítékaként. Először is ez a másság jelenhez kötött, így a múltbeli azonosság feltevését nem sértve a közös vér, a származás metaforája élő maradhat. Másrészt a csángós nyelvjárás, a folklór (ahogy azt Emese interjújának fenti idézetében is láttuk), vagy akár a csángók katolikus vallása is a magyarság bizonyítéka lesz az aktivisták szemében. Végül a magyar nyelven való megszólalás, még ha csupán néhány szóra korlátozódik is, a magyarsággal való intim kapcsolat jeleként értelmeződik. A magyar nyelvtudás hiánya ebben az értelemben látszólagos, paradox módon éppen a tudás meglétének, a mélyben szunnyadó, felszín alatt lappangó tudásnak lesz a bizonyítéka. Így válik a mozgalom egyik legfontosabb szimbolikus eseményévé az anyanyelvi táborok utolsó napján előadott műsor, amelyben a gyerekek magyarul énekelnek, mondókáznak,

szavalnak, néptáncolnak. A színpadra állított magyar nyelvű megnyilvánulások katarktikus pillanatok az aktivisták számára. Másfél hét megpróbáltatásai után igazolva látják tevékenységüket: átélhetővé válik a közös magyarság, ráadásul az a magyarság, amely a mozgalomban végzett kemény munka nélkül örökre rejtve maradt, esetleg elenyészett volna. A gyerekek közül sokan tájnyelvet beszélnek, sokan pedig törlik a nyelvet, erős román vagy ukrán akcentussal, és nehezen jutnak rövid mondókáik végére. Ez a színpadra állított szívszorító küzdelem a szavakkal a kisebbségi magyarok anyanyelvükért, identitásukért vívott drámai harcának metaforájává válik. Ilona így ír egy pedagógiai szaklapba beszámolót ezekről a pillanatokról: *A szépséges archaikus szövegű és dallamú Mária-énekeket a csángó gyerekek énekelték, akik egyébként eleinte nagyon nehezen szólaltak meg magyarul. De ahogy énekeltek, mintha sok száz éve élt őseink közt lettünk volna. Így érthető meg igazán, hogy a csángó gyermekek tanítása miért olyan különleges. Nem tudnak magyarul, és mégis tudnak. (...) Mint akinek van valamilyen rejtett tudása vagy inkább affinitása, amelyet magával hozott, és amelynek eredete pontosan kideríthetetlen. (Részlet egy pedagógiai szaklapba írt beszámolóból)*⁷

Mindezek következtében a másság ugyan megfogalmazódik, de olyan keretben, amely a szolidaritást nem függeszti fel, és az eredeti kultúra-mentő célokat is legitimnek láttatja.

Amennyiben a csángók különbözősége tematizálódik, a fenti megközelítésben tárgyalják, a kultúra-mentő paradigmákba beleírva, az azonosság és az elnyomás szolidaritást és együttérzést mozgósító narratíváit is csatolva. Ezzel szemben a rahói gyerekekről, a közösségről az idegenség narratívái is megszületnek. A 80-as évek végén Rahó környékére koncentrált a mozgalom figyelme, ide jöttek kirándulni a tanárok, és innen érkezett az első gyerekcsoport. A mozgalom jelen tevékenységei és céljai mégis a rahóiak peremhelyzetét tükrözik. A csángókról rengeteget gondolkoznak, beszélnek, figyelem és kíváncsiság övezi őket. A rahóiakat sokkal kevésbé, nem nagyon kapnak önálló arculatot az elbeszélésekben: hol a kárpátjai általános kategóriája alá, hol pedig – egy negatív definíció alapján - a csángókhoz sorolják őket (a magyartudás hiánya, az ambivalens nemzeti identitásuk, vagy a szegénységük miatt). A csángók esetében azonban adott egy gazdag mitológia, amely a nyelvi akadályok ellenére, és a gyerekekkel kialakított szoros személyes kapcsolatok hiánya mellett is biztosítja az intimitást, a közelség- és összetartozás érzést az aktivisták részéről. Valamint adott egy a nyilvánosságban is jelen lévő, könnyen elérhető szerteágazó közvetítő intézményrendszer, amely a személyes és intézményi kapcsolatok létrejöttét segíti. A rahóiság elképzelése nem támaszkodhat ilyen diskurzusokra, és az intézményi és személyes kapcsolatok életben tartása is sokkal kevesebb szereplőre marad. A tanárok így még kevesebbet tudnak az érkező gyerekekről, a kinti körülményekről, a mozgalom helyi értelmezéseiről. A személyes élmények hiányát pedig a nyilvános diskurzusok sem tudják pótolni, így a rahóiság képzeletbeli megragadása, a rahóiságról való gondolkodás is sokkal kevésbé jön létre. A rahói gyerekekről mindezek következtében a keveredés, az idegenség narratívái is megszületnek. Magyarsághoz való tartozásuk megkérdőjeleződik, hangsúlyosan hipotetikus, bizonytalan; a szűkszavú leírásokban legfeljebb szegénységükre történik utalás. Jelenlétük a mozgalomban kényszerek következményeként van elképzelve: szervezeti kényszerként, amely a gyerekek kiválasztása fölötti kontroll hiányából fakad, vagy az asszimiláció kényszereként, amely a nemzeti határok meghúzását

⁷ Az anonimizálás miatt a részletet kissé módosítottam, úgy hogy a tartalom ne sérüljön.

ellehetetleníti. A részvételi szándékuk mögött pedig a nemzeti szolidaritás helyett a gazdasági alapú stratégiai racionalitás feltételezése is megjelenik. A mozgalomban való jelenlétük az anyanyelv- és kultúra-mentés céljaihoz tehát közvetlenül nem illeszkedik, inkább nem-szándékolt következményként látják. A mozgalom nyitottsága mellett érvelő itt következő interjúrészt is így hivatkozik rájuk. *Engem se zavarna, ha néhány román is eljönne [a táborba], hát a rahóiak például ukránok. Van valami magyar ősiük, vagy hogy az Euban nincsenek benne, így át tudnak jönni, és ezért hasznosnak gondolják, ha tanulnak magyarul. (Emese, földrajztanár, alapító)* Ez a periféria-helyzet tükröződik a mozgalom konkrét programjaiban is: a frissen, 2006-ban induló új programok, az irodalmi verseny és a gyerekek lakhelyén tartott anyanyelvi tábor sem érinti őket. A rájuk irányuló segítségnek két fő iránya van: az ös-program, a budapesti-balatoni anyanyelvi tábor, valamint adománygyűjtés: ruhák, tanszerek, a magyartanulást segítő taneszközök gyűjtése. Az anyanyelvi tábor célja a rahói gyerekek esetében néhány magyar szó, mondóka, ének megtanulására korlátozódik. Ez azonban csak sejthető, a táborok céljait a rahói kontextusban csak érintőlegesen tárgyalják – az idegenség és magyar nyelvtanulás kapcsolatát nem problematizálják.

A szegények szociális támogatása

Az, hogy a fenti ellentmondás nem olyan látványos, egy másik tényezőnek is köszönhető. A nemzeti fogalomkészlet, a nemzeti szolidaritás, kultúra-mentés mellett a szociális segítség szemantikája orientálja a szervezet világképét. Olyan tevékenységekben tükröződik ez, mint használt ruha és tartós élelmiszer gyűjtése, tehetséges diákok támogatása adományokkal, budapesti tanulmányok esetén koszt-kvartély biztosításával, vagy éppen drága hangszerekkel. Ez az a nézőpont, amelyből –ahogy a neve is jelzi, elsődlegesen nemzeti keretben elképzelt - anyanyelvi táborok, vagy az irodalmi verseny is rászoruló, méghozzá a szegénység miatt rászoruló gyerekek nyaraltatásaként jelennek meg. A szegénység enyhítésének célkitűzése többféle csatornán keresztül is aktiválódik.

A gazdasági elmaradottság és szegénység toposzai Romániában, Ukrajnában, de Szlovákiában élő magyarok esetében is máig élnek a magyarországi szélesebb nyilvánosságban.⁸ A kelet-nyugat lejtő diskurzusához illeszkedő⁹ elképzelés a magyarországi gazdasági és életszínvonalbeli fölény eszméjével operál. Egy másik gondolati modell is rendelkezésre áll a kisebbségi közösségek szegénységéről. Eszerint a többségi állam felől érezhető nyomás nem csupán a kulturális szférát érinti, hanem a gazdaságot is: az állami újraelosztás kulturális és gazdasági forrásainak régiós és egyéni szinten is érzékelhető szűkösségében, az egyéni boldogulás és mobilitás lehetőségeinek állami vagy piaci szférában megnyilvánuló beszűkülésében érhető tetten. E modell a gazdasági hátrányt a duális nemzetállami logika szerint gondolja el, ahol a szociális és gazdasági hiányok pótlása az anyaországiak részéről a többségi állam felől érkező elnyomásra adott válasz, és a

⁸ Ahogy Feischmidt az erdélyiekről, Peti a csángókról alkotott képek kapcsán megfogalmazza, a szegénység, civilizálatlanság, vadság romantikus elképzelései a magyarságukat az asszimiláló többségi állammal szemben védelmező kisebbségi magyarokról alkotott narratívákkal párhuzamosan léteznek. (Feischmidt 2005, Peti 2005)

⁹ Melegh Attila (2006): *On the East/West Slope. Globalization, Nationalism, Racism and Discourses on Central and Eastern Europe*. CEU Press, New York, Budapest.

magyar közösség, magyar kultúra védelmének tágabb célját szolgálja. Ez a megközelítés tehát a szociális szempontot a kultúravédő diskurzusba szövi bele. Az utóbbi olvasható ki a következő részletből:

Mert tényleg amikor gyerekeként látjuk őket, akkor minden évben megállapítjuk, hogy hű mennyi tehetséges gyerek jött ide. Most is volt annyi tehetséges gyerek, hogy csak na, biztos hogy a mi gyerekeink között is ügyes lenne. Jóeszű, mittudomén, minden szempontból rugalmas, ügyes, tehetséges gyerek. (...) Érti az ember hogy egyszer csak majd megtorpan a pályájuk. Majd valamiből megél, majd ügyeskedik, majd. De hát ez nem jó. Hogy mondjam, az értelmiségi utánpótlása ennek a kisebbségnek, az az ami nagy veszélyben van. Lenne köztük tehetséges, de nem azok lesznek belőlük, mert arra nincsen kifutási lehetőség. Ahhoz nincs meg az út. Nincs meg az a megfelelő útja, formája hogy magyar egyetem. Beregszászban van valami, ahova szoktak járni tanulni, az egy kis szűk terület, ahol lehet mégis valamit kezdeni, de sz'ál nemtom. Az az érzésem hogy nem nagyon tudnak kiemelkedni. (Ilona, magyartanár, alapító)

A kisebbségi magyarokat e két modell felmenti az érdemtelen szegénység lehetséges vádja alól: szegénységük legitim, igazolható, és így megérdemli a segítséget. Mindig valamilyen külső tényezőtől fakad, legyen ez a többségi állam gazdasági helyzete, vagy a többségi állam elnyomó szerepe.

A szociális érzékenység egy másik forrása a falukutató múlt helyi emlékezete. A mozgalom egyik kezdeményezője és máig központi szervezője az iskolai falukutató hagyomány örökösének tartja a kisebbségi magyarok segítségét. Falukutató táborozásokat a 60-as évek elején kezdtek szervezni az iskolában. Eleinte Márkus István, a 60-as, 70-es évek magyar szociográfiájának meghatározó alakja hívta be a diákokat és tanárokat saját főként falvakban végzett kutatásaiba, később a tanárok maguk is kezdeményezői lettek ezeknek. A táborok pedagógiai céljai közé tartozott a nyitott, társadalmi problémákra érzékeny gyerekek nevelése; a tudományos célokat a néprajzi mellett szociológiai és történelmi kérdésfelvetések alkották. A kutatott témák közt szociális kérdések, a falusi társadalom rétegződése, a szegénység, a mindennapi boldogulás nehézségei és a történelmi traumák, háborúk, kitelepítések emlékezete, a „kis emberek történelme” legalább olyan hangsúllyal szerepeltek mint a klasszikus néprajzi hagyománygyűjtés.

Nem utolsó sorban a személyes tapasztalatok hatására kerül előtérbe a szociális szempont. A gyerekek külsejét (testi adottságait, öltözékét), fogyasztási szokásait figyelve, az utazások során a helyi életkörülményeket megtapasztalva a mozgalom résztvevői az anyagi szűkösség jeleit ismerik fel, amelyen önkéntelenül, mindenféle ideológiai háttér nélkül is segíteni kívánnak. *Ilyen ruhagyűjtés is van minden évben, adogattuk oda nekik.(...) A csángók szegényebbek. Rajtuk lehet látni. Azért rajtuk lehet látni. Meg kicsik is azok a csángó gyerekek. (Ilona, magyartanár, alapító)*

Ezt a szegénységet, az anyagi szűkösséget az aktivisták saját elképzeléseik, saját mércéik alapján állapítják meg. Kevés tapasztalatuk van arról, hogy a gyerekek és családjaik hogyan érzékelik saját anyagi helyzetüket, és ezzel kapcsolatosan milyen vágyaik vannak a jólét növelése, a mobilitás terén. Ez nem a kíváncsiság hiánya miatt van így, sokkal inkább a helyi életvilággal való szoros kapcsolat fent már említett hiányából fakad. Ezért az egyéni boldogulás céljainak megértése, átélése, a velük való azonosulás lehetősége is korlátozott.

A szociális szempont a szervezetről szóló elbeszélésekben kevésbé van kifejtve, sokkal inkább a cselekvésekben érhető tetten. Tömören, néhány szóban utalnak rá; gyakran felsorolásszerűen, mint magától értetődő, indoklást nem igénylő tevékenységek sora jelenik meg. A szegénységről való beszéd hiányának egyik oka valószínűleg a fenti szegénység-diskurzus magától értetődősége, a nyilvánosságban érzékelt konszenzus erről az (érdemes) szegénységről. Másrészt a szegények segítése, amennyiben külső megfigyelésekre adott önkéntelen, gesztus-jellegű válasz, és kevésbé az egyéni sorsok mély megismerésén, átélésén alapul, nem eredményezi egy a segítség háttérét adó képzetrendszer megteremtését.¹⁰ Harmadrészt a szegénységről, az anyagi támogatásokról tapintatból sem beszélnek: a szegénység, ha érdemes is, megszegyenítő azok számára, akikről kimondják.

A mozgalom aktivistái a rahói és moldvai gyerekeket fogyasztási szokásaik, ruházódásuk, fizikai adottságaik alapján egy szegénységi mérce legalján helyezik el. Rászorultságuk pedig további hangsúlyt kap azzal, hogy a perifériáról, egy elképzelt földrajzi tér pereméről érkeznek. A szociális szempont azonban nem önállósul annyira, hogy önmagában is megálljon a jótékony világképének, motivációinak leírására. Sokkal inkább kiegészíti azt az ambivalens, mozaikszerű képzet-halmazt, amely e két csoport nemzeti identitásának, kulturális azonosságának magyarsághoz való viszonyáról keletkezik. Ahogy azt fent bemutattuk a „rahói” kategóriát elemezve, a szegénység vázlatos képe önmagában nem elegendő, hogy a nemzeti azonosság gazdag narratívái nélkül a mozgalom aktivistáinak figyelmét magára vonja.

A hátrányos helyzet: szociális és nemzeti szempontok

A szegénységről, ha mégis beszélnek, „hátrányos helyzetként” utalnak rá. Az egyenlőtlenségek csökkentésének szándékát kifejező politikai diskurzus részeként a hátrányos helyzet a közoktatás egyik fontos fogalmi vonatkoztatási pontja volt az utóbbi évtizedben: a hátrányos helyzetű gyerekek segítése az iskola falain belül gyakorolt szolidaritás, felelősségvállalás egyik legitim formájává vált. A szimbólum a mozgalomban két jelentéssel bír: egyrészt a szegénységre utal, másrészt a többségi elnyomás kultúramentő narratívájának újraakartozása a szociális hátrány nyelvén.

Az utóbbi az esélyegyenlőség – hátrányos helyzet univerzalizáló nyelvezetével fogalmazza át a kisebbségi magyarok elnyomásáról szóló narratívát. A határon túli magyarok hátrányos helyzete eszerint részben anyagi, részben nyelvi: a kisebbségi egyén a kultúrájához, közösségéhez, identitásához, nyelvéhez ragaszkodva a többséghez képest lemarad, és ezzel boldogulását kockáztatja. *„Kétnyelvűségre presszionálni az nem egy kis dolog. Az eleve hátrányos helyzet. Mert a másik gyerekek mért nem kell? Neki mért van türelmi ideje? Ez egy borzasztó kegyetlen törvény.”* (Ilona, magyartanár, alapító) A kisebbségi helyzet a (szociális) hátrányos helyzet mintájára válik elgondolhatóvá, sőt, alá betagozódik (amennyiben a nyelvi-kulturális megfosztottság a hátrányos helyzet egyik alkotóeleme lesz).

¹⁰ A keresztény agapé fogalom alapján Luc Boltanski azonosít egy olyan segítséget, amely a másik ember szenvedésének látványa, a szenvedés csökkentésének igénye vált ki a szenvedés közvetlen –testi-közelségben tartózkodó tanújából. Az agapé egyik központi jellemzője, hogy preintencionális cselekvés: a segítség egy azonnali válasz a szenvedésre, amely sem érzelmi, sem értelmi tartalmak létrejöttét nem feltételezi. Boltanski, Luc: " Agapé ", une introduction aux états de paix, in: *L'amour et la justice comme compétences*, Paris, Métailié, 1990. 135-252.

A „hátrányos helyzet” modelljét beleláttni a kisebbségi magyarok segítéséről alkotott narratívákba megkönnyíti, hogy az oktatásban a hátrányos helyzet diskurzust eleve egy kisebbség helyzetének leírására is használják: az a romák gazdasági-kulturális kirekesztettségének az etnikai-nemzeti kategóriáktól megfosztott megfogalmazása. Impliciten tartalmazza a többségi társadalom általi elnyomás motívumát, valamint a gazdasági és kulturális szempontok összekapcsolását (amennyiben a szociális hátrányt részben a kulturális-gazdasági elnyomásból eredezteti).

Így a „határon túli hátrányos helyzetűek” szimbólum alkalmas arra, hogy egyszerre mozgósítsa a kultúra-mentő és szociális szempontokat: a szegénység, a kisebbség kulturális elnyomása, vagy e kettő egymásba ágyazva is megidéződhet. Az újrakeretezés következménye ugyanakkor, hogy a többségi elnyomás diskurzusát pacifikálja. A narratíva az ellenséges állami szereplőket strukturális hatásokra cseréli, a konfliktusokat is megidéző diskurzust passzívabb szerepeket bemutató diskurzusba játssza át. Tulajdonképpen ezek a szövegek egy játékteret hagynak, az olvasóra bízzák, hogy a számára ideológiailag közel álló, az érzékenységének leginkább megfelelő diskurzust a szöveg mögé odaképzeljék.

A többféle szempontot egyszerre játékba hozó hátrányos helyzet narratíva az egyéni interjúkban is megjelenik, de leggyakrabban leegyszerűsített, konkrét tapasztalatok bemutatását mellőző, absztrakt formában a mozgalomról alkotott nyilvános szövegekben, pl. a honlapon, az iskolai évkönyvekben, vagy a programról írt szakfolyóirat-cikkben. *„Alapvető szempontunk mindig az, hogy minél távolabbi területekről, a szóránymagvarság köréből jöjjenek a szegényebb sorban élő gyermekek, azok, akiknek a szülei egy magyarországi utat kevésbé tudnának megfizetni. Ezeken a területeken gyakran még magyar iskola sem működik.”* (Részlet egy iskolai évkönyvbe írt beszámolóból.)

Ez a gondolati betagozódás azzal a következménnyel jár, hogy a szervezet a kultúra-mentő tevékenységét olyan szereplők felé is közvetíti, akiket kevésbé a nemzeti tematika, sokkal inkább a szociális hátrány és szegénység (és ezzel összefonódva a romák segítése) fogalomrendszere mozgósít. A mozgalom jelentősen támaszkodik az iskola diákjaira, a diákok családjaira. A liberális-baloldali elitgimnáziumként számontartott iskola sok olyan családot vonz, akiket a nemzeti szemantika kevésbé, helyette sokkal inkább a rászorulókon, hátrányos helyzetűeken, szegényeken való segítség motivál. Másrészt a szociális szempontok beemelése lehetővé teszi a szociális segítő szervezetekkel való együttműködést is. Ilyen együttműködés a Nemzetközi Vöröskereszt oslovi szervezetének bevonása a kárpátaljai 1998-as tiszai árvíz kármentésébe, három viski iskola újjáépítésébe.

A szociális hátrány és a nemzeti-kulturális hátrány e kettős játéka egyrészt erőforrás, amennyiben sokféle szereplő bekapcsolódását teszi lehetővé. Másrészt a különböző csatornákon, különböző elvárásokkal érkező szereplők találkozásainak helyén feszültségek is gerjednek. Rendszeresen előfordul, hogy a gyerekeket elszállásoló gimnazisták, vagy szülei a vendégüket megismerve csalódnak: az érkező gyerek nem elég szegény vagy nem elég magyar. A birtokolt mobiltelefon, vagy a vendég nagyobb összegű zsebpénze kételyeket ébreszthet a szegényeket támogatni kívánó szülőben. Az a kritika is megfogalmazódott, hogy felvidéki gyerekeket mért vonnak be a programba, ha Szlovákia gazdasági helyzete Magyarországgal összemérhető. Ugyanígy az 98-as árvíz után az ukrán nyelvű iskolákra is kiterjedő viski

iskolafelújításokkal kapcsolatban a nemzeti szolidaritás által motivált szereplők fogalmazták meg fenntartásokat.

Összefoglalás

A tanulmányban egy határon túli magyar iskolákat, tanulókat, tanárokat támogató anyanyelvőrző mozgalomban mutattam be, hogy hogyan alakulnak ki a segítség elképzelései. A közjóról, segítséget igénylő problémákról, a segítőkéről, segítettékről, a legitim célokról létrehozott egyik központi forgatókönyv a többségi elnyomó-asszimilatív állammal szemben kultúráját, magyarságát, anyanyelvét aktívan védelmező kisebbség, az őt ebben segíteni köteles anyaország fogalmaival operál. Az elnyomás e romantizáló diskurzusa különböző mértékben ismert a segítették különböző közösségeiben, mégis az iskolai környezetben (a tanár-diák viszony legitim hierarchiája, az iskola kultúra ápoló szerepei miatt) ennek ellenére működik, a cselekvéseket hatékonyan szervezi. A segített közösségek helyi életvilágának e diskurzusokkal kevésbé összeegyeztethető elemei a nemzeti diskurzusokat leképező konstruált helyzetekben többnyire nem lesznek hozzáférhetőek; amennyiben mégis, úgy a többségi elnyomás kultúramentő diskurzusa ezeket is magába oldja.

A nemzeti kultúra védelme ugyanakkor a mozgalom öndefiníciójának nem egyedüli sarokköve: számos határon túliakat segítő civil szervezethez hasonlóan a szegénység enyhítésének szociális szempontjai is kiegészítik. Az aktivisták a szegénység külső jelei alapján osztályozzák a segítettéket, és amennyire módjukban áll, támogatják őket. A Romániában, Ukrajnában, Szlovákiában élő magyarok szegénysége beágyazódhat a kelet-nyugat lejtő civilizációs diskurzusaiba, vagy akár a többségi elnyomás diskurzusának a gazdaságra is kiterjedő változatába, ez azonban a kutatás e pontján csak feltételezés, az aktivisták ugyanis keveset beszélnek erről. A mozgalom központi szervezőinek képzeletét a nemzeti diskurzusok foglalkoztatják, a szociális szempont kiegészítő, alárendelt szerepben marad.

A tanulmány utolsó része azt mutatta be, hogy az iskolákban is jelen lévő „hátrányos helyzet” nyelvezetét hogyan használják az aktivisták a kisebbségi magyarokat segítő céljaik megfogalmazására. A „hátrányos helyzet” szimbólum többféle olvasatot megenged, szociális és kulturális jelentéseket egyaránt mozgósítani képes. Így egyrészt a mozgalomban keveredő szemantikák megjelenítésének hatékony eszköze. Másrészt elsődleges szerepet kap abban, hogy a mozgalmat a nemzeti szemantikát elutasító szereplők számára is legitimálja, valamint a filantrópia hagyományos aktorait, egyéneket és szervezeteket is a mozgalomhoz kapcsolja.